

Анна Боярська-Хоменко
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна
e-mail: anna.boyarskahomenko@hnpu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1818-3074

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У статті доведено актуальність питань вивчення історіографії професійної освіти дорослих, яка відображена в українських та європейських нормативних документах. Узагальнено та систематизовано історіографічні здобутки вивчення проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи. З'ясовано, що андрагогічні дослідження європейських науковців носили як теоретичний, так і емпіричний характер. Доведено, що теоретики освіти дорослих у своїх наукових працях акцентували увагу на комплексному вивченні проблем професійного навчання дорослих (Н. Titgens, Н. Drager, J. Olbrich і W. Seitter, D. Delors, E. Faure). Дослідники з різних європейських країн систематизували історіографію розвитку професійної освіти дорослих своєї держави (Н. Engelbrecht, F. Jodl, G. Günther, M. Vogel, J. Olbrich). Деякі науковці представляли історію професійної освіти дорослих з огляду на класичну хронологію, інші – з точки зору соціології, культурології та політики (W. Bründl, F. Balsler, J. Henningsen, A. Kapp, C. Pache, G. Fischer, W. Göhring, H. Siemering). В останнє десятиріччя ХХ століття пошуки у галузі історії розвитку професійної освіти дорослих активізувались, зокрема науковці досліджували процес становлення народної освіти у країнах Європи, питання професійного навчання дорослих у компаративному аспекті, становлення та розвиток теорії й практики освіти дорослих (D. Savicevic, J. Henschke, J. Draper, Ч. Катански, E. Rosenstock-Huessy, A. Stopińska-Pajak, D. Nittel, W. Gieseke). Також наукові пошуки сучасних дослідників в означеній галузі стосуються вивчення теоретичних аспектів навчання дорослих, аналізу досвіду організації освітнього процесу, історії становлення андрагогічної науки, емпіричних досліджень проблеми навчання дорослих європейців та деякі інші.

Ключові слова: *освіта дорослих; професійна освіта дорослих; неперервне навчання; країни Європи; історіографія; андрагогіка.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ефективні дослідження, аналіз історії розвитку питань освіти, встановлення невиявлених раніше фактів та теорій є запорукою успішного розвитку педагогічної науки. Історико-педагогічні дослідження є ефективним способом отримання, аналізу та узагальнення знань про освіту взагалі та навчання дорослих зокрема, які визначають орієнтири подальших пошуків у цій галузі. Разом з тим, важливим аспектом розвитку наукових розвідок у галузі педагогіки, зокрема для об'єктивного формулювання мети та завдань

освітньої діяльності, є вивчення джерел із різних галузей наукового знання, наприклад, етики, політики, релігії, соціології тощо.

Варто зазначити, що коло андрагогічних пошуків є досить широким та різноманітним, оскільки процес навчання дорослих може приймати різні форми, відбуватись за різних ситуацій та мати глибокі контексти. Зважаючи на це, Європейське товариство з вивчення освіти дорослих (*European Society for Research on the Education of Adults – ESREA*) визначило актуальні напрями андрагогічних розвідок. Зокрема серед них ватро назвати такі: забезпечення вільного доступу дорослих до навчання; вплив професійної освіти на розвиток особистості; вплив навчання дорослих на розвиток держави; професійний розвиток педагогів-андрагогів; взаємозв'язок навчання та професійної діяльності; історія освіти та навчання дорослих; ґендерні аспекти у навчанні дорослих; роль та значення навчання у житті людей; взаємозв'язок між навчанням дорослих і розвитком суспільства; розв'язання проблем міграції, транснаціоналізації і расизму шляхом навчання дорослих; освіта та навчання для літніх людей; вивчення політики у галузі освіти дорослих; міжнародний науковий обмін досвідом у галузі освіти дорослих [8].

Зазначимо, що пріоритет вивчення проблем навчання дорослих зумовлено необхідністю змін у системі професійної освіти, що відображено в нормативно-законодавчій базі України (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Стратегія інноваційного розвитку України на 2012–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» (2010 р.), «Концепція розвитку освіти дорослих» (2011 р.), «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016 р.), Наказ МОН «Про утворення робочої групи з розроблення проекту Закону України «Про освіту дорослих» (2018 р.) та ін.) і Європейського Союзу (Резолюція Європейського парламенту щодо навчання дорослих: навчатися ніколи не пізно (*European Parliament resolution on adult learning: it is never too late to learn*) (2008 р.), Рекомендації Ради Європейського Союзу щодо шляхів підвищення кваліфікації: нові можливості для дорослих (*Council recommendation on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults*) (2016 р.), Рішення Європейської Ради про спільні рамки для надання кращих послуг у галузі навичок та кваліфікації (*Decision (EU) of the European Parliament and of the Council on a common framework for the provision of better services for skills and qualifications*) (2018 р.) та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Питання професійного навчання дорослих стали предметом дослідження багатьох європейських науковців. Зокрема розробку концепцій освіти дорослих як частини неперервного навчання вивчали W. Adamski, P. Alheit, J. Elias, E. Nuissl. Дидактичні аспекти навчання дорослого населення розкрито у працях T. Aleksander, D. Barwińska, H. Siebert. Питання реалізації формального, неформального та інформального професійного навчання вивчали A. Dragon, K. Dragounová, K. Serafin, J. Veteška. В Україні питання неперервної професійної освіти досліджували О. Аніщенко, О. Баніт, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Пазюра. Також вітчизняні науковці (Е. Богів, С. Коваленко, М. Кристопчук, Н. Махиня, К. Онушкіна, А. Попова, О. Ситник) вивчали розвиток освіти дорослих у країнах Європи.

Однак історіографічний аспект дослідження професійної освіти дорослих у країнах Європи у вітчизняних наукових джерелах залишається не достатньо розкритим.

Мета статті – узагальнити та систематизувати історіографічні здобутки вивчення проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У ході наукового пошуку з'ясовано, що андрагогічні дослідження європейських науковців носили як теоретичний, так і емпіричний характер. Разом з тим сучасна андрагогічна наука Європи спирається на багатоплановий аспект розвитку теорії професійної освіти дорослих. Зокрема теорія та практика професійного навчання дорослого населення нині вивчається з таких точок зору: інституалізація; професіоналізація; дидактизація; цільова точка зору; біографічна точка зору; позиція інтернаціоналізації; наукова точка зору; темпоралізація [25].

Доцільно зазначити, що низка теоретиків освіти дорослих указують на важливість комплексного вивчення проблем професійного навчання дорослих. Наприклад, прихильниками комплексного підходу є німецькомовні дослідники Н. Titgens, Н. Drager, J. Olbrich і W. Seitter та польські – D. Delors, E. Faure.

Проведений науковий пошуку довів, що у деяких європейських країнах було систематизовано історіографію розвитку професійної освіти дорослих. Наприклад, однією з найбільш визначних робіт є багатотомник «Довідник німецької історії освіти», опублікований наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. У виданні розкрито провідні аспекти освіти дорослих та діяльності закладів професійного навчання. Довідник представлено як зведену збірку літературно-педагогічних джерел різних років [25]. У Австрії також було опубліковано багатотомну працю «Історія австрійської системи освіти» Н. Engelbrecht. У виданні розкрито історію розвитку професійної освіти дорослих у ХІХ та ХХ ст. [7].

Питання професійного навчання дорослих було розкрито в окремих наукових доробках європейських дослідників. Це, наприклад, праці J. Stern «Віденська освіта», (1910) [27] та F. Jodl «25 років народної освіти. Хроніки Віденського Освітнього Товариства з 1887 по 1912 рік», (1912) [15], у яких викладено досвід організації навчання дорослого населення.

Установлено, що деякі науковці представляли історію професійної освіти дорослих із використанням класичної хронології: G. Günther (1924) «Гамбург Фольксхайм 1901–1922. Історія соціальної ідеї» [12], M. Vogel «Народна освіта в кінці ХІХ століття. Внесок в історію теорій і інститутів» (1959) [30], J. Olbrich «Концепція та методологія освіти дорослих Едуарда Вайча» (1972) [19].

Окремої уваги потребують праці, у яких автори розглядають питання професійної освіти дорослих із точки зору соціології, культурології, політики. Наприклад, це роботи F. Balser «Початок освіти дорослих в Німеччині в першій половині ХІХ століття. Культурно-соціологічна інтерпретація» (1959) [3], W. Bründl «Характер і розвиток віденських центрів освіти для дорослих» (1958) [5], J. Henningsen «Новий напрям в веймарський період. Документи і тексти» (1960) [13].

Цікавим у контексті досліджуваної проблеми є виклад наукового дослідження німецького педагога А. Карр «Освітні ідеї Платона» («*Platon's Erziehungslehre*») (1833 р.), у якому автор використав поняття «андрагогіка» та довів доцільність навчання впродовж усього життя, неперервного удосконалення

професійної майстерності. Також А. Карр окремо вивчав професійну освіту дорослих, а саме освіту лікарів, солдатів, вчителів, ораторів, управлінців. Варто зазначити, що у своїй науковій праці А. Карр вивчав освіту дорослих з кількох точок зору: навчання, самовиховання, оволодіння компетентностями, саморефлексія, набуття життєвого досвіду [16].

Поруч із загальнопедагогічними науковими доробками варто окремо виділити й дослідження суто історіографічного характеру: С. Pache «Внесок Теодора Бойерле в освіту дорослих в Німеччині» (1971) [20], Н. Dräger «Товариство поширення народної освіти. Історичний звіт 1871–1914 pp.» (1975) [5], F. Pöggeler «Документування історії освіти дорослих. Натхнення для збору і просювання» (1981) [21], G. Fischer «Освіта дорослих у фашизмі. Історико-критичне дослідження стану і функцій освіти дорослих між 1930 і 1945 роками» (1981) [9], W. Göhring «Освіта в галузі свободи. Освіта дорослих в Австрії після 1945 року» (1983) [11], Н. Siemering «Навчання робітників у Відні та Берліні. Критичне розслідування» (1911) [26].

Установлено, що в останнє десятиріччя ХХ століття пошуки у галузі історії розвитку професійної освіти дорослих активізувались завдяки діяльності Європейського товариства досліджень освіти дорослих (ESREA). Учасники товариства досліджували процес становлення народної освіти у країнах Європи, вивчали питання професійного навчання дорослих у компаративному аспекті. Так, зокрема, було опубліковано працю «Історія освіти дорослих», у якій розкрито досвід діяльності народних шкіл для дорослих та асоціацій освіти дорослих [17]. Варто зазначити, що у цій науковій праці дослідження представлено з погляду «незалежного фахівця», який не робить власних висновків та не наводить міркувань, а лише констатує факти.

Наголосимо, що довгий час серед науковців питання професійного навчання дорослих не мали належної популярності, а професійні навчальні заклади не надавали достатньо уваги самостійному збору історичного матеріалу. Як наслідок, окремі результати досліджень були лише частково висвітлені загальною історіографією освіти і лише побіжно торкаються питань професійної освіти дорослих. Наприклад, у журналах із історії освіти («Міжнародний журнал історії освіти», «Педагогічна історія», «Щорічник досліджень в області історичної освіти», «Журнал музеїв і освіти») статті, присвячені проблемам навчання дорослих, зустрічаються лише зрідка [28].

Установлено, що деякі сучасні науковці надають значно більше уваги вивченню історії становлення та роликів теорії та практики освіти дорослих. Наприклад, німецький науковець W. Gieseke зазначає, що «без історичного усвідомлення і солідарності ми не можемо створювати нові ініціативи, не можемо говорити про освітні та наукові досягненнями, не розуміючи їх складності та процесу дослідження. Історична обізнаність, професійна обізнаність і професійні ідеї об'єднуються» [10, с. 107].

D. Nittel говорить про «неминуче» повернення в минуле з огляду на систему планування сучасної освітньої політики: «У сучасних умовах модернізації та розвитку суспільства інноваційна і далекоглядна позиція освітньої політики та позиція, котра орієнтована на минуле, на реконструкцію перспективних досліджень минулого, повинні бути тісно взаємопов'язані. Лише у такому випадку можна використовувати ресурси та сили, що діють за спиною педагогів» [18, с. 103].

Зважаючи на це, пропонуємо більш докладно розглянути педагогічні дослідження сучасних європейських науковців. Так, польська дослідниця А. Stopińska-Rajaк опублікувала працю «Польські традиції установ освіти дорослих в контексті навчання впродовж усього життя» [29]. У роботі розкрито діяльність польських навчальних закладів для дорослих ХІХ – початку ХХ століть, яке доводить тезу про те, що навчання впродовж усього життя не є новим явищем, а має давні корені та традиції. А. Stopińska-Rajaк переконує наукову спільноту у необхідності андрагогічних історичних пошуків, присвячених створенню навчальних закладів для дорослих загалом та закладів професійного навчання зокрема.

Німецький науковець Е. Rosenstock-Huessy розглядав професійну освіту дорослих крізь призму історії. Саме вплив історичних подій науковець визнавав одним із провідних чинників формування андрагогічної науки. Е. Rosenstock-Huessy писав, що потрібно аналізувати вплив подій минулого на розвиток навчання та освіти. Це дозволить уникнути повторення помилок [22].

Болгарський дослідник Ч. Катански у роботі «Андрагогічний підхід до якості та ефективності професійного навчання дорослих (ретроспективне дослідження)» розглядав питання забезпечення якості професійної освіти дорослих, розробив андрагогічну концепцію якості, яка враховує індивідуальні особливості дорослих учнів, специфіку організації освітнього процесу для дорослих та принципи їхнього навчання. Ч. Катански, на основі вивчення історіографічних джерел, обґрунтував андрагогічний підхід до проблеми професійного навчання дорослих, а також запропонував шляхи визначення ефективності навчання дорослих [2]. Науковець у роботі схарактеризував здобутки болгарської педагогічної теорії та практики в галузі освіти дорослих, зокрема він відзначив високий рівень розвитку провідних галузей освіти дорослих: професійне навчання, навчання безробітних, підготовка тренерів тощо. Поруч з перевагами, Ч. Катански окреслив і проблеми, які потребують вирішення, запропонував шляхи їх розв'язання в контексті розбудови системи навчання протягом усього життя. Наприклад, науковець довів, що необхідним є створення координаційного центру освіти дорослих, який би опікувався питаннями організації наукових досліджень, співпраці з урядовими та громадськими організаціями, удосконалення нормативно-правової бази, підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих, координації національних, регіональних та міжнародних програм, участі у проєктах, пов'язаних із розвитком освіти дорослих.

Для більш ґрунтовного розуміння історіографії проблеми освіти дорослих в Європі варто проаналізувати наукове дослідження D. Savicevic «Сучасні концепції андрагогіки: Європейські межі». У роботі автор окреслив історію становлення та розвитку професійної освіти дорослих, а також здійснив порівняно-педагогічний аналіз у галузі андрагогіки. Так, D. Savicevic у статті виклав результати компаративного аналізу проблеми освіти дорослих у десяти країнах Європи (Німеччина, Франція, Данія, Великобританія та Фінляндія, СРСР, Чехословаччина, Польща, Угорщина, Югославія) [23].

Поруч з цим автор розкрив свої думки щодо історії розвитку професійної освіти дорослих. На його переконання, витoki професійного навчання дорослих людей сягають у глибину століть до часів античності. D. Savicevic наводить переконливі аргументи на користь того, що Сократ, Платон, Аристотель, софісти, філософи Стародавнього Риму, мислителі епохи Ренесансу та педагоги-гуманісти

відстоювали необхідність професійного навчання протягом усього життя, вивчали форми та методи навчання дорослих, шляхи підвищення професійної компетентності в різні періоди життя, а також визначили вплив навчання на естетичний, соціальний та моральний розвиток дорослих учнів [25]. D. Savicevic, заглиблюючись в історіографію проблеми освіти дорослих, зазначив, що творцем андрагогіки є Я. Каменський, адже саме Я. Каменський відстоював думку про необхідність всебічної освіти для всіх верств населення незалежно від віку та матеріальних статків, закликав до заснування освітніх закладів для дорослих та підготовки педагогів-андрагогів.

У контексті досліджуваного питання вартим уваги є стаття «Історичні антецеденти, що формують концепції андрагогіки: порівняння джерел і коренів» словенського науковця J. Henschke, який переконливо довів, що ще до «друкованої появи» поняття «андрагогіка», у 1833 р. вчителі грецької мови та івриту використовували схожі слова, які певною мірою заклали передумови становлення андрагогіки та стали основою для обґрунтування наукових понять андрагогіки [14]. J. Henschke провів ґрунтовне історіографічне дослідження і виявив схожість багатьох слів в івриті та грецькій мові. Наприклад, це такі слова: вчитися – вчити – наставляти – вести, приклад – манера – модель.

Вартими уваги є результати педагогічних досліджень J. Draper, який впродовж тривалого часу вивчав питання професійної освіти дорослих, зокрема свої роботи він присвятив аналізу історичного розвитку андрагогіки. Серед чинників, які сприяли розвитку освіти дорослих, становленню андрагогічної науки та активізації науково-педагогічних пошуків, дослідник називав такі: розвиток соціальної філософії людини XVII і XVIII століть; робітничий рух початку ХХ століття в Німеччині і США; міжнародний розвиток навчання дорослих; спільні погляди щодо формування термінології різних країн; прогресивна філософія, що лежить в основі андрагогіки; стимулювання критичних дискусій і досліджень; потенціал теорії навчання дорослих [6].

Висновки. У ході наукового пошуку з'ясовано, що історіографічні здобутки вивчення проблеми професійної освіти дорослих у країнах Європи є широкими та ґрунтовними. Педагогічні розвідки в означеній галузі торкалися теоретичних аспектів навчання дорослих, вивчення досвіду організації освітнього процесу, історії становлення андрагогічної науки, емпіричних досліджень проблеми навчання дорослих європейців та деякі інші. Установлено, що низка історико-педагогічних праць європейських дослідників (H. Titgens, H. Drager, J. Olbrich, W. Seitter, D. Delors, E. Faure) являє собою комплексний аналіз проблем професійного навчання дорослих. Поруч із комплексними дослідженнями є окремі наукові праці щодо вивчення професійної освіти дорослих з точки зору соціології, культурології, політики (F. Balsler, W. Bründl, J. Henningsen), світової історії (A. Kapp, W. Gieseke, E. Rosenstock-Huessy), історіографії (C. Pache, H. Dräger, F. Pöggeler, G. Fischer, W. Göhring, H. Siemering), сучасних тенденцій розвитку професійного навчання дорослих з урахуванням здобутків минулих років (D. Nittel, A. Stopińska-Pająk, Ч. Катански, D. Savicevic).

Серед перспектив подальших досліджень у цьому напрямі варто приділити увагу питанням історіографії освіти дорослих в Україні, країнах Сходу, Західній Європі та Північній Америці, з'ясувати актуальні напрями педагогічних досліджень сучасних вітчизняних науковців, виявити тенденції та перспективи

розвитку професійної освіти дорослих як складової концепції навчання впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Боярська-Хоменко А.В. Освіта дорослих в країнах Центральної та Східної Європи: ретроспективний аналіз : монографія. Харків : ХНПУ, Мітра, 2019. 376 с.
2. Катански, Ч. Андрагогически подход към качеството и ефективността на професионалното обучение на възрастни (ретроспективно изследване). *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*. 2009. Vol. 3, Nr. 1. P. 68-95.
3. Balser F. Die Anfänge der Erwachsenenbildung in Deutschland in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Stuttgart, 1959. 186 s.
4. Bründl W. Eigenart und Entwicklung der Wiener Volkshochschulen. Wien, 1958. 218 s.
5. Dräger H. Die Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung. *Eine historisch-problemgeschichtliche Darstellung von 1871–1914*. Stuttgart, 1975. S. 112 – 124.
6. Draper J.A. The metamorphoses of andragogy. *The Canadian Journal for the Study of Adult Education*. 1998. 12(1). P. 3–26.
7. Engelbrecht H. Geschichte des Österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs. Wien, 1995. 6 Bde. 246 s.
8. European Society for Research on the Education of Adults. URL : <http://www.esrea.org/?l=en> (accessed date: 05.09.2020).
9. Fischer G. Erwachsenenbildung im Faschismus. *Eine historisch-kritische Untersuchung über die Stellung und Funktion der Erwachsenenbildung zwischen 1930 und 1945*. Bensheim, 1981. 274 s.
10. Gieseke W. Professioneller Habitus und Geschichte. Aspekte der Geschichtsverbundenheit im Spannungsfeld von Habitus und professionellem Handeln. *Hessische Blätter für Volksbildung*. 1991. H. 2. S. 105–116
11. Göhring W. Bildung in Freiheit. Die Erwachsenenbildung in Österreich nach 1945. Wien, 1983. 146 s.
12. Günther G. Das Hamburger Volksheim 1901–1922. Die Geschichte einer sozialen Idee. Berlin, 1924. 228 s.
13. Henningsen J. Die Neue Richtung in der Weimarer Zeit. Stuttgart, 1960. 168 s.
14. Henschke J.A. Historical antecedents shaping conceptions of andragogy: A comparison of sources and roots. *Paper presented at the International Conference on Research in Comparative Andragogy*. Radovljica, Slovenia, 2010. S. 64–82.
15. Jodl F. 25 Jahre Volksbildung. Chronik des Wiener Volksbildungsvereines von 1887 bis 1912. Wien, 1912. 86 s.
16. Kapp A. Platon's Erziehungslehre, als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik. Minden und Leipzig, 1833. 324 s.
17. Künzel K. Kann es eine Geschichte der Erwachsenenbildung geben? *Zugänge zur Geschichte der Erwachsenenbildung* / Tietgens, H. (Hg.). Braunschweig, 1985. S. 128–156.
18. Nittel D. Editorial: Geschichtsverständnis und Berufsbewusstsein in der Erwachsenenbildung. *Hessische Blätter für Volksbildung*. 2010. H. 2. S. 103–104.
19. Olbrich J. Konzeption und Methodik der Erwachsenenbildung bei Eduard Weitsch. Stuttgart, 1972. 196 s.
20. Pache C. Theodor Bäuerles Beitrag zur deutschen Erwachsenenbildung. Stuttgart, 1971. 247 s.
21. Pöggeler F. Zur Dokumentation der Geschichte der Erwachsenenbildung. *Anregung zum Sammeln und Sichten*. Stuttgart: Kohlhammer, 1981. 124 s.
22. Rosenstock-Huessy E. *Andragogy*. 2006. URL : <http://www.argobooks.org/feringer-notes/t24.html> (accessed date: 05.09.2020).

23. Savicevic D. Modern conceptions of andragogy: A European framework. *Studies in the Education of Adults*. 1991. 23(3). P.179–201.
24. Savicevic D. The roots and evolution of andragogical ideas (Koreni I razvoj andragoskih ideja – in the Serb Language). Beograd: Serbia (formerly Yugoslavia) Institut za pedagogiju I andragogiju Andragosko drustvo Srbije, 2000. 136 s.
25. Seitter W. *Geschichte der Erwachsenenbildung. Eine Einführung*. Bielefeld, 2007. 200 p.
26. Siemering H. Arbeiterbildungswesen in Wien und Berlin. Eine kritische Untersuchung. *Freiburger volkswirtschaftliche Abhandlungen*. Karlsruhe, 1911. Bd. 1. 335 s.
27. Stern J.L. Wiener Volksbildungswesen. Jena, 1910. 36 s.
28. Stifter C.H. Erwachsenenbildung und Historiographie – Anmerkungen zu einem ungeklärten Verhältnis. *Zeitschrift für Weiterbildungsforschung*, 2010. Rep. 4 (33. Jg.). P. 38–51.
29. Stopińska-Pająk A. Polskie tradycje instytucji edukacji dorosłych w kontekście uczenia się całożyciowego. *Rocznik Andragogiczny*. 2015. T. 22. S. 289-300.
30. Vogel, M.R.. Volksbildung im ausgehenden 19. Jahrhundert. *Ein Beitrag zur Theorien- und Institutionengeschichte*. Stuttgart, 1959. 124 s.

References

1. Balsler, F. (1959). *Die Anfänge der Erwachsenenbildung in Deutschland in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Stuttgart.
2. Bründl, W. (1958). *Eigenart und Entwicklung der Wiener Volkshochschulen*. Wien.
3. Dräger, H. (1975). Die Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung. *Eine historisch-problemgeschichtliche Darstellung von 1871–1914* (s. 112 – 124). Stuttgart.
4. Draper, J.A. (1998). The metamorphoses of andragogy. *The Canadian Journal for the Study of Adult Education*, 12(1), 3–26.
5. Engelbrecht, H. (1995). *Geschichte des Österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs* (6 Bdch.). Wien.
6. *European Society for Research on the Education of Adults* (2016). Retrieved from: <http://www.esrea.org/?l=en>.
7. Fischer, G. (1981). Erwachsenenbildung im Faschismus. *Eine historisch-kritische Untersuchung über die Stellung und Funktion der Erwachsenenbildung zwischen 1930 und 1945*. Bensheim.
8. Gieseke, W. (2010) Professioneller Habitus und Geschichte. Aspekte der Geschichtsverbundenheit im Spannungsfeld von Habitus und professionellem Handeln. *Hessische Blätter für Volksbildung*, 2, 105–116.
9. Göhring, W. (1983). *Bildung in Freiheit. Die Erwachsenenbildung in Österreich nach 1945*. Wien.
10. Günther, G. (1924). *Das Hamburger Volksheim 1901–1922. Die Geschichte einer sozialen Idee*. Berlin.
11. Henningsen, J. (1960). *Die Neue Richtung in der Weimarer Zeit*. Stuttgart.
12. Henschke, J.A. (1998). Historical antecedents shaping conceptions of andragogy: A comparison of sources and roots. In *Paper presented at the International Conference on Research in Comparative Andragogy* : Radovljica, Slovenia, September 10–13 (pp. 64–82). Radovljica.
13. Jodl, F. (1912). *25 Jahre Volksbildung. Chronik des Wiener Volksbildungsvereines von 1887 bis 1912*. Wien.
14. Kapp, A. (1833). *Platon's Erziehungslehre, als Pädagogik für die Einzelnen und als Staatspädagogik*. Minden und Leipzig.

15. Künzel, K. (1985). Kann es eine Geschichte der Erwachsenenbildung geben? In Tietgens, H. (Hg.) *Zugänge zur Geschichte der Erwachsenenbildung* (S. 128–156). Braunschweig.
16. Nittel, D. (2010). Editorial: Geschichtsverständnis und Berufsbewusstsein in der Erwachsenenbildung. *Hessische Blätter für Volksbildung*, 2, 103–104.
17. Olbrich, J. (1972). *Konzeption und Methodik der Erwachsenenbildung bei Eduard Weitsch*. Stuttgart.
18. Pache, C. (1971). *Theodor Bäuerles Beitrag zur deutschen Erwachsenenbildung*. Stuttgart.
19. Pöggeler, F. (1981). Zur Dokumentation der Geschichte der Erwachsenenbildung. *Anregung zum Sammeln und Sichten*. Stuttgart: Kohlhammer.
20. Rosenstock-Huessy, E. (2006). *Andragogy*. Retrieved from: <http://www.argobooks.org/feringer-notes/t24.html>.
21. Savicevic, D. (1991). Modern conceptions of andragogy: A European framework. *Studies in the Education of Adults*, 23(3), 179–201.
22. Savicevic, D. (2000). *The roots and evolution of andragogical ideas (Koreni i razvoj andragoskih ideja – in the Serb Language)*. Beograd: Serbia (formerly Yugoslavia) Institut za pedagogiju i andragogiju Andragosko drustvo Srbije.
23. Seitter, W. (2007). *Geschichte der Erwachsenenbildung. Eine Einführung*. Bielefeld.
24. Siemering, H. (1911). Arbeiterbildungswesen in Wien und Berlin. Eine kritische Untersuchung. *Freiburger volkswirtschaftliche Abhandlungen* (Bd. 1). Karlsruhe.
25. Stern, J. L. (1910). *Wiener Volksbildungswesen*. Jena.
26. Stifter, C. H. (2010). Erwachsenenbildung und Historiographie – Anmerkungen zu einem ungeklärten Verhältnis. *Zeitschrift für Weiterbildungsforschung*, 33(4), 38–51.
27. Stopińska-Pająk, A. (2015). Polskie tradycje instytucji edukacji dorosłych w kontekście uczenia się całościowego. *Rocznik Andragogiczny*, 22, 289-300.
28. Vogel, M.R. (1959). Volksbildung im ausgehenden 19. Jahrhundert. *Ein Beitrag zur Theorien- und Institutionengeschichte*. Stuttgart.
29. Boiarska-Khomenko, A.V. (2019). Osvita doroslykh v krainakh Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy: retrospektyvnyi analiz : monohrafiia [Adult education in Central and Eastern Europe: a retrospective analysis: a monograph]. Kharkiv : KhNPU, Mitra.
30. Katansky, Ch. (2009). Andrahohychesky podkhod kьm kachestvoto y efektyvnostta na profesyonality obuchenye na vьzrastny (retrospektyvno yzsladvane) [Andragogical approach to the quality and effectiveness of adult vocational training (retrospective study)]. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*, 3(1), 68–95.

Anna V. Boiarska-Khomenko

Doctor of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of Department of Pedagogy,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

Kharkiv, Ukraine

e-mail: anna.boiarskahomenko@hnpu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-1818-3074

HISTORIOGRAPHICAL ASPECT OF THE PROBLEM OF ADULTS' PROFESSIONAL EDUCATION RESEARCH IN THE EUROPEAN COUNTRIES

The relevance of the study of the historiography of adult vocational education was proved in the article. The urgency of adult education is reflected in Ukrainian and European regulations. Historiographical achievements of studying the problem of

vocational education of adults in European countries have been generalized and systematized. Andragogical research by European scientists was both theoretical and empirical. Theorists of adult education in their scientific works focused on a comprehensive study of the problems of vocational training of adults. They are: H. Titgens, H. Drager, J. Olbrich and W. Seitter, D. Delors, E. Faure. Researchers from different European countries have systematized the historiography of the development of vocational education of adults in their country. They are: H. Engelbrecht, F. Jodl, G. Günther, M. Vogel, J. Olbrich. Some scholars have presented the history of adult vocational education in terms of classical chronology, while others have presented it in terms of sociology, culturology and politics. They are: W. Bründl, F. Balsler, J. Henningsen, A. Kapp, C. Pache, G. Fischer, W. Göhring, H. Siemering. In the last decade of the twentieth century, research in the field of the history of adult vocational education has intensified. Researchers studied the process of formation of public education in European countries, the issues of vocational training of adults in a comparative aspect, the formation and development of the theory and practice of adult education. They are: D. Savicevic, J. Henschke, J. Draper, C. Katanski, E. Rosenstock-Huessy, A. Stopińska-Pająk, D. Nittel, W. Gieseke. Also, the research of modern researchers in this field relates to the study of theoretical aspects of adult learning, analysis of the experience of the educational process, the history of andragogy, empirical research on the problem of adult learning Europeans and some others.

Keywords: *adult education; professional adult education; lifelong learning; European countries; historiography; andragogy.*

Надійшла до редакції 30.09.2020 року